

“Iedereen doet mee”

Colofon

"Iedereen doet mee"

Sportiviteit & Respect in de anders-georganiseerde sport

© 2010 Nederlandse Sport Alliantie

Tekst en eindredactie

Drs. Klaasjan Takken,
Drs. Carlijn Hoedemaker
Bep Timmer
Annemarie de Mooij

Ontwerp

Pre Press Bureau Booij, Huis ter Heide

Bestellingen

Nederlandse Sport Alliantie
Korte Bergstraat 15
3811 ML Amersfoort
T 088 246 81 00
E info@sportalliantie.nl
I www.sportalliantie.nl

De Nederlandse Sport Alliantie (NSA) is een vereniging van maatschappelijke sportorganisaties. Wij zetten ons in voor een sport- beweeg- en leefomgeving waarin je je veilig voelt, het leuk is, je jezelf kunt zijn en voor iedereen een plek is. Wij willen het voor meer mensen mogelijk maken elkaar via sport en bewegen te ontmoeten en mee te doen aan maatschappelijke activiteiten. De Nederlandse Sport Alliantie zet zich via kennisontwikkeling, -verspreiding en -implementatie in voor een sportieve samenleving, nationaal en internationaal.

Voorwoord

Veel Nederlanders ontmoeten elkaar, beleven veel plezier en doen mee aan maatschappelijke activiteiten door sport. Om deelname voor iedereen mogelijk te maken is een plezierige en veilige sportomgeving nodig. Hierdoor is het mogelijk om de maatschappelijke meerwaarde van sport beter te benutten. Door sport ontstaat verbinding, integratie en sociale cohesie.

Sport staat niet los van de samenleving en heeft ook te maken met negatieve invloeden zoals discriminatie en uitsluiting. Om het sporten in een plezierige en veilige omgeving voor iedereen mogelijk te maken is er meer aandacht voor het thema ‘Sportiviteit & Respect’. Veel onderzoeken, programma’s en producten richten zich op de georganiseerde sport. Naast de georganiseerde sport is in de afgelopen jaren de groep anders-georganiseerde sporters flink gegroeid. Over deze groep sporters en het thema ‘Sportiviteit & Respect’ is weinig bekend. Om meer zicht te krijgen in de betekenis van ‘Sportiviteit & Respect’ in de anders-georganiseerde sport heeft de NSA een inventarisatie onder ruim twintig medewerkers van sportactiviteiten van de scouting (Ede, Eindhoven en Zwolle) zwembad (Ede en Groningen), speeltuin (Deventer, Groot-Ammers en Terneuzen), brede school (Utrecht), sportbuurtwerk (Deventer, Enschede, Groningen en Utrecht) en schoolsportvereniging (Rotterdam) gehouden.

De begeleiders van sportieve activiteiten in de anders georganiseerde sport noemen ‘Sportiviteit & Respect’ de rode draad van de activiteiten. Iedereen moet mee kunnen doen, plezier beleven aan het spel en zich veilig voelen. Ondanks het belang van ‘Sportiviteit & Respect’ zijn nog veel uitdagingen aanwezig. Beleidsmatig is weinig aandacht voor het thema, vaak geeft de begeleider op eigen initiatief een invulling en mist een integrale aanpak.

Om sportiviteit en respect in de anders-georganiseerde sport te stimuleren is het noodzakelijk actie te ondernemen om meer bewustwording, draagvlak en kennis om beleidsbepalers en -uitvoerders op maat te informeren en tools aan te reiken om sociaal veilige sportomgeving in anders georganiseerde sport te stimuleren zodat iedereen kan meedoen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	7
2 De visie van Steenbergen en Vloet op 'Sportiviteit & Respect'	11
2.1 'Sportiviteit & Respect': een paraplubegrip	11
2.1.1 Fair Play	11
2.1.2 Respectvol gedrag	12
2.1.3 Grijs gebied	12
Samenvatting	12
3 Wat betekent 'Sportiviteit & Respect' voor anders-georganiseerde sport?	13
3.1 Term 'Sportiviteit & Respect'	13
3.2 'Sportiviteit & Respect' als rode draad	14
3.3 Methoden	15
Samenvatting	15
4 Fair Play	16
4.1 Omgang met regels	16
4.1.1 Geschreven regels	16
4.1.2 Ongeschreven regels	17
4.1.3 Inspraak	17
4.2 Omgang met elkaar	18
4.3 Gelijkheid van kansen op winst	18
4.4 Sportoverstijgende Fair Play	18
Samenvatting	20
5 Respectvol gedrag buiten de activiteit	21
Samenvatting	22
6 Invloedfactoren	23
Samenvatting	24
7 Behoeften en kansen om 'Sportiviteit & Respect' te stimuleren	25
7.1 Interne versterking en draagvlak	25
7.2 Integrale samenwerking	26
Samenvatting	27

8 Conclusie en aanbevelingen	28
8.1 Conclusie	28
8.2 Aanbevelingen	29
8.2.1 Kennisontwikkeling	29
8.2.2 Kennisverspreiding	29
8.2.3 Kennisimplementatie	29
Literatuurlijst	31

1 Inleiding

In Nederland groeit het aantal mensen dat aan sport doet nog steeds. Uit cijfers over het sport- en beweeggedrag blijkt dat in 2003 61 procent van de Nederlanders aan sport deed. In 2007 is dat aantal gegroeid tot 65 procent. Tegelijkertijd daalde het percentage inactieve Nederlanders van 9 naar 5 (SCP, 2008). Met het groeiende aantal sporters, neemt ook het aantal sportmogelijkheden toe. Voor de jeugd blijft de sportvereniging het meest populair, maar in de afgelopen jaren zijn er ook sportvormen ontstaan die buiten het traditionele sporten in verenigingsverband vallen. Participeren in sport kan bijvoorbeeld ook individueel, bij commerciële instellingen, in zelfgeorganiseerde groepen en bij activiteiten georganiseerd door sociaal cultureel werk (SCP en MI, 2010). Volgens het Sociaal Cultureel Planbureau (2006) sporten 6,5 miljoen mensen buiten de sportvereniging.

De Nederlandse overheid is zich bewust van de groeiende populariteit van sport. Er zijn geen andere activiteiten te bedenken die zoveel mensen met elkaar in contact brengt. De overheid ziet de maatschappelijk binding dan ook als één van de belangrijkste waarden van sport (VWS, 2008) en maakt daar in haar beleid gebruik van. De overheid doet dat op twee manieren. Ten eerste stimuleert de overheid om meer mensen aan sport te laten deelnemen (VWS, 2008). Ten tweede zet de overheid sport in als middel om maatschappelijke doelen als integratie en het bevorderen van veiligheid in de wijken te bereiken (VWS, 2006). Vanuit het Wetgevingsoverleg Sport van de vaste commissie van VWS wordt de toenemende aandacht van de overheid voor sport op buurtniveau in de bespreking van de begroting 2011 bevestigd (VWS, 2010).

Sport leidt, vooral in teamverband, van nature tot integratie van mensen (Kearney, 1992). Tijdens sportwedstrijden spelen verschillen in achtergrond tussen teamgenoten geen rol. Het enige dat telt, is het gezamenlijke doel: winnen! (Steenbergen et. al., 1998). Daarom is sport te beschouwen als een soort ‘tegenwereld’ van onze samenleving. Immers, het sociale klimaat is in Nederland, na diverse ingrijpende gebeurtenissen, sterk verhard. Dat vinden we onder meer terug in strengere wet- en regelgeving ten aanzien van allochtonen en nieuwkomers en de groeiende individualisering.

Sport lijkt zich aan deze ontwikkeling te onttrekken en wordt daarom beschreven als “het belangrijkste sociale verband door de niet aflatende betrokkenheid en bevlogenheid van mensen” (VWS, 2008). Daar staat tegenover dat sport ook als ‘spiegel’ van de maatschappij kan worden gezien (Van Bottenburg en Schuyt, 1996; Merkel en Tokarski, 1996). Dit betekent dat sport, net als de samenleving als geheel, ook te maken heeft met processen als discriminatie en in- en uitsluiting.

Dit vinden we terug in racistische of seksistische uitlatingen door sporters, trainers en supporters (SCP, 2007). Bijna één op de vijf Nederlanders blijkt weleens - als slachtoffer of als getuige - dergelijk ongewenst gedrag in de sport te hebben meegemaakt. Meestal gaat het om mannelijke teamsporters en verbaal geweld blijkt de meest voorkomende vorm van ongewenst gedrag binnen de sport te zijn (SCP, 2008).

De overheid is bekend met deze excessen in de sport en beseft dat ongewenst gedrag het imago van sport op een negatieve manier beïnvloedt. Dat kan weer resulteren in verminderde deelname aan sportactiviteiten. Om dit te voorkomen bevordert de overheid sportiviteit en respect.

De overheid beseft dat negatieve verschijnselen ook de sport beïnvloeden. Tegelijkertijd kan de sport deze verschijnselen juist goed aanpakken; sport-eigen waarden en de bij sport behorende sociale verbanden vormen daarvoor een goede basis. Wanneer sport genoeg aandacht besteedt aan 'Sportiviteit & Respect', zal dat, naar verwachting, een gunstig effect hebben op de samenleving (VWS, 2008). Daarmee kan de sport dus sportoverstijgende doelen bereiken.

Ook het Olympisch Plan 2028 noemt sportiviteit, respect, tolerantie en integriteit (Olympische) waarden die bij de sport horen. Niet voor niets is 'sportwaarden' één van de bouwstenen die het Olympisch Plan beschrijft. Doelstelling voor deze bouwsteen is dat de sport bijdraagt aan de persoonlijke ontwikkeling van Nederlanders, met name op het gebied van zelfvertrouwen/ zelfwaardering, sociaal gedrag, prestatievermogen en well being/gezondheid. Om dit doel te bereiken, zullen we ontwikkelingen die de sport negatief beïnvloeden, moeten beperken. Te denken valt aan het minimaliseren van spelverruwing, ongewenst gedrag van ouders en supporters, intimidatie en pesten (NOC*NSF, 2009).

Het programma 'Samen voor Sportiviteit en Respect' is één van de initiatieven gericht op de bouwsteen 'sportwaarden'. Dit programma richt zich op de georganiseerde sport. Ook andere onderzoeken, producten en projecten rond het thema 'Sportiviteit & Respect', richten zich voornamelijk op de georganiseerde sport. Over 'Sportiviteit & Respect' bij de groep anders-georganiseerde sporters is nog weinig bekend. Toch sport inmiddels meer dan de helft van de Nederlandse sporters (53%) in anders-georganiseerd verband (SCP, 2008).

De anders-georganiseerde sport is een stuk complexer dan de georganiseerde sport. Mensen die anders-georganiseerd sporten zijn geen lid van een traditionele sportvereniging en daardoor niet aangesloten bij een officiële sportbond.

Zij organiseren zich echter wel, om met elkaar (anders-) georganiseerd te kunnen sporten (USBO, 2008). Het woord ‘anders’ in anders- georganiseerde sport, definiëren we dus als: niet aangesloten bij NOC*NSF (via een sportvereniging of sportbond).

Binnen de anders-georganiseerde sport onderscheiden we verschillende categorieën:

Vorm anders-georganiseerde sport	Uitleg
Anders georganiseerde traditionele sport	Reguliere sport die niet onder de vlag van een van NOC*NSF-bonden wordt beoefend. Bijvoorbeeld de Bossche Badminton Federatie.
Nieuwe sporten & spelvormen	Nieuwe sporten en spelvormen die vaak afgeleid zijn van traditionele sporten. Deze sportvormen vallen niet onder de traditionele sportbonden. Bijvoorbeeld de Survivalbond.
Categoriale sport	Doelgroep gebonden sport, voor zover niet aangesloten bij NOC*NSF. Bijvoorbeeld ouderen- en senioren sport (GALM, MBvO), bedrijfssport en militaire ruitersport.
Lokaal gebonden sport	Regionaal gebonden sportactiviteit, nauw verbonden met de regionale cultuur. Bijvoorbeeld Skûtsjesilen en Fiertjeppen.
Contextgebonden sport	Lokaal of regionaal georganiseerde en/of uitgevoerde sportactiviteiten. Bijvoorbeeld sportbuurtwerk en sportactiviteiten op brede scholen

Om een beter beeld te krijgen van ‘Sportiviteit & Respect’ binnen de anders-georganiseerde sport, bakent de NSA de anders-georganiseerde sport af. Voor deze inventarisatie richt de NSA zich op de categorie ‘contextgebonden sport’. Daaronder valt sport op buurt- en wijkniveau. De wijk is belangrijk als werkgebied om te komen tot een respectvolle en sportieve samenleving. Daar zijn alle bewoners te bereiken en kunnen zij worden uitgedaagd om een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid van hun eigen leefomgeving. De wijk dient ook als basis voor een leven lang sporten. Sport maakt krachten binnen de wijk zichtbaar en inzetbaar. Dit sociaal kapitaal is te benutten voor een respectvolle en sportieve samenleving. Maar dan moet iedereen wel op een veilige en plezierige manier kunnen sporten. Uit praktijkervaringen en oriënterende gesprekken met buurtsportmedewerkers is echter gebleken dat ‘Sportiviteit & Respect’ geen vanzelfsprekend aandachtspunt is in het beleid en de uitvoering van activiteiten in wijken.

Om sportiviteit en respect binnen de anders-georganiseerde sport te stimuleren is meer inzicht nodig in de huidige situatie. Vervolgens kan, in samenwerking met o.a. gemeenten, beleidsmakers en uitvoerders van anders georganiseerde

sportaanbieders, een interventie worden ontwikkeld, waarmee de anders georganiseerde sport in de wijk sportiviteit en respect kunnen bevorderen.

De onderzoeksvraag voor dit rapport luidt:

"Welke rol speelt 'Sportiviteit & Respect' binnen anders-georganiseerde, context gebonden sport en wat doen begeleiders van activiteiten om sportiviteit en respect te bevorderen?"

Om antwoord te krijgen op deze vraag, zijn gesprekken gevoerd met buurtsport-, speeltuin-, scouting- en zwembadmedewerkers, combinatiefunctionarissen en schoolsportvereniging- en brede school coördinatoren. Tijdens de inventarisatie-gesprekken is uitgegaan van de visie van Steenbergen en Vloet (2007). In hoofdstuk twee beschrijven we deze visie. Hoofdstuk drie beschrijft het belang van sportiviteit en respect voor de anders-georganiseerde sport. In de hoofdstukken vier, vijf en zes vertalen we de visie van Steenbergen en Vloet (2007) naar de anders-georganiseerde sport. In hoofdstuk zeven wordt de behoefte van medewerkers in de wijk ten behoeve van 'Sportiviteit & Respect' beschreven en in hoofdstuk acht volgen de conclusie en aanbevelingen.

2 De visie van Steenbergen en Vloet op ‘Sportiviteit & Respect’

Sportiviteit, respect, normen, waarden en Fair Play zijn veelgehoorde termen in de sport. Maar wat betekenen die precies? Om sportiviteit en respect te kunnen stimuleren, moeten we eerst die begrippen verhelderen. We gaan daarbij uit van de definities van Steenbergen en Vloet (2007). Maar om het beeld te vervolmaken, halen we ook andere theorieën aan.

2.1 ‘Sportiviteit & Respect’: een paraplubegrip

De begrippen sportiviteit, respect en Fair Play worden vaak door elkaar gebruikt, zonder er een eenduidige definitie van te geven. Steenbergen en Vloet (2007) hebben geprobeerd wel onderscheid aan te brengen tussen de verschillende termen die het gewenste gedrag in en om de sport aangeven. ‘Sportiviteit & Respect’ is volgens hen een paraplubegrip waaronder drie deelgebieden vallen: Fair Play, Respectvol gedrag en het Grijs gebied.

2.1.1 Fair Play

De literatuur onderscheidt twee verschillende visies op Fair Play: Fair Play in enge zin en Fair Play in brede zin (Steenbergen et. al., 1998; Tamboer en Steenbergen, 2000; Buisman, 2002; Steenbergen en Vloet, 2007). Fair Play in enge zin slaat op de manier waarop de sport wordt beoefend. Daarbij gaat het om sportspecifieke waarden; normen en waarden die specifiek zijn voor de wedstrijd sport.

Fair Play in brede zin omvat niet alleen de sportspecifieke waarden, maar ook sport overstijgende waarden. Deze visie beperkt zich niet tot het ‘houden aan de spelregels’ en het ‘spelen in de geest van de regels’, maar betreft daar ook pedagogische waarden bij, zoals ‘iedereen de kans geven om te scoren’ en ‘de ander accepteren en betrekken bij het spel’ (Buisman, 2002). Volgens Steenbergen en Vloet (2007) is in deze visie niet helder wat Fair Play precies is. Daarmee verliest het begrip zijn onderscheidend vermogen en is het lastig om het als basis voor beleid te gebruiken.

Steenbergen en Vloet (2007) gaan dus uit van Fair Play in ‘enge zin’ en onderscheiden daarin drie aandachtsgebieden.

Het eerste aandachtsgebied is de omgang met regels. Binnen de sport bepalen geschreven regels (spelregels) het verloop van een wedstrijd of activiteit. Handhaving daarvan garandeert een zo eerlijk mogelijk verloop van het spel.

Veel sporten kennen ook ongeschreven regels. Bij volleybal is het bijvoorbeeld gebruikelijk om elkaar na de wedstrijd de hand te schudden. Sporters worden geacht ook de ongeschreven regels te kennen en na te leven.

Het tweede aandachtsgebied van Fair Play betreft de omgang met elkaar. Daarbij gaat het om het accepteren van het gedrag en de beslissingen van anderen. Denk bijvoorbeeld aan de houding van sporters tegenover de scheidsrechter.

Het derde aandachtsgebied van Fair Play is de mate van gelijkheid van kansen tijdens wedstrijden (Steenbergen en Vloet, 2007). Denk daarbij aan gelijke weersomstandigheden en kansgelijkheid bij competitie-indelingen.

2.1.2 Respectvol gedrag

Respectvol gedrag is de omgang tussen sporters buiten de wedstrijd en zonder (merkbare) invloed op de wedstrijd (Steenbergen en Vloet, 2007). Denk aan het gedrag van sporters binnen een team en binnen de vereniging.

2.1.3 Grijs gebied

Het grijze gebied heeft betrekking op het gedrag tijdens de wedstrijd van mensen die niet aan die wedstrijd deelnemen (zoals toeschouwers). Ook het gedrag voorafgaand aan de wedstrijd dat invloed heeft op die wedstrijd (zoals de druk van een trainer op spelers om te winnen) valt hieronder (Steenbergen en Vloet, 2007).

Samenvatting

'Sportiviteit & Respect' is volgens Steenbergen en Vloet (2007) een paraplubegrip waar Fair Play, respectvol gedrag en grijs gebied onder vallen. Fair Play is in deze definitie sportspecifiek; gericht op normen en waarden die specifiek zijn voor de wedstrijdsport.

3 Wat betekent ‘Sportiviteit & Respect’ voor anders-georganiseerde sport?

De visie van Steenberg en Vloet (2007) op ‘Sportiviteit & Respect’ vormde de basis voor een twintigtal gesprekken met medewerkers op het gebied van sport en bewegen in de wijk. Tijdens de gesprekken gaven deze medewerkers aan wat de rol is van ‘Sportiviteit & Respect’ in hun werk. Bovendien benoemden zij de gebruikte methodes om sportiviteit en respect te bevorderen.

3.1 Term ‘Sportiviteit & Respect’

Zoals eerder aangegeven, omschrijven Steenberg en Vloet (2007) ‘Sportiviteit & Respect’ als paraplubegrip. De definitie van sportaanbieders binnen de anders-georganiseerde sport is wisselend. ‘Sportiviteit & Respect’ roept bij de uitvoerders in de wijk verschillende associaties op. De buurtsportmedewerkers en de trainers van schoolsportverenigingen maken onderscheid tussen sportiviteit en respect. ‘Sportiviteit’ richt zich op gedrag tijdens het spel; het naleven van de (spel)regels tijdens de activiteiten. ‘Respect’ richt zich volgens hen op de omgang met elkaar, met de leiding, met de materialen en met de omgeving. Dat betekent dat iedereen moet kunnen meedoen en dat deelnemers oog moeten hebben voor elkaar. Agressief gedrag en grof taalgebruik horen volgens hen nadrukkelijk niet bij respectvolle omgang met elkaar. “Sportiviteit is zo goed mogelijk presteren binnen de geldende spelregels, waarden en normen. Respect is met respect omgaan met teamgenoten, tegenstanders, materiaal en jezelf” (schoolsport verenigingstrainer Rotterdam). “Sportiviteit is eerlijk zijn en je aan de regels houden. Respect is je in een ander kunnen verplaatsen ook al ben je het niet eens en hoe ga je met elkaar om” (sportbuurtwerker Enschede).

Zwembaden, speeltuinen, brede scholen en de scouting hebben een aanbod dat minder op sport is gericht. Dat vinden we ook terug in hun definitie van de termen sportiviteit en respect. Zij benadrukken daarin de onderlinge omgang en rekening houden met elkaar, zodat iedereen op een plezierige manier aan de activiteit kan meedoen. “Respect staat hoog in het vaandel! Waardering voor elkaar en rekening houden met de ander is het accent in de speeltuin” (speeltuinwerker Terneuzen) “Samen spelen en samen delen is het motto” (speeltuinwerker Groot-Ammers). “Het gaat erom dat je met elkaar speelt, waar het ook om winnen en verliezen gaat. En dat je kunt accepteren dat het wel of niet goed gaat. Dat je accepteert dat je dingen kunt en niet kunt. En dat je medespelers dingen goed en minder goed kunnen. Het gaat verder dan alleen leuk sporten.” (brede schoolcoördinator Utrecht). “Het samen leuk bezig zijn, het samenwerken, als oudere jongeren

kinderen begeleiden, taken over de groepen worden verdeeld en als er verloren wordt, ligt het aan de groep en niet aan de individu. Dat is scouting!" (scoutingleider Eindhoven).

3.2 'Sportiviteit & Respect' als rode draad

Alle ondervraagde sportmedewerkers geven aan dat ze in hun werk continu met 'Sportiviteit & Respect' te maken hebben. "Tot de sport er ondergeschikt aan wordt" (sportbuurtwerker Deventer). "De gehele dag zijn we met het thema bezig. Het gaat van luisteren, omgaan met verlies, niet weggooien van materialen" (schoolsportverenigingstrainer Rotterdam). "Tijdens alle spelletjes en activiteiten. Vooral taalgebruik en manier van elkaar aanspreken" (sportbuurtwerker Enschede). Het begrip komt naar voren door de verschillen tussen deelnemers in leeftijd, sekse, culturele achtergrond en religie. Ook in het gedrag, door lage tolerantie en overmatig fanatisme speelt het begrip een rol. "Grof taalgebruik, ouderen die jongeren domineren korte lontjes gedrag" (sportbuurtwerker Deventer).

Buurtsportmedewerkers en de brede school coördinator vinden het belangrijk om aandacht te besteden aan 'Sportiviteit & Respect'. Zij zien dat als pedagogische taak omdat niet alle deelnemers van huis uit zijn opgevoed met 'Sportiviteit & Respect'. "Kinderen die hier komen krijgen het niet allemaal vanuit huis mee. Ik zie het als taak om kinderen bij te brengen dat het veel leuker is om met plezier met elkaar te bewegen" (sportbuurtwerker Groningen). "Je leert kinderen niet alleen rekenen en taal, maar ook om een goed mens te zijn" (brede school coördinator Utrecht). "Met regels in de spelvorm leer je ook om te gaan met regels buiten de sport" (sportbuurtwerker Deventer). "Sport wordt als middel ingezet om de wijk veiliger te maken en kids te leren om op een normale manier met elkaar om te gaan" (schoolsportverenigingstrainer Rotterdam). "Als je hier geen aandacht aan besteedt gaat het van kwaad tot erger" (sportbuurtwerker Enschede).

In zwembaden, scouting en schoolsportverenigingen is 'Sportiviteit & Respect' een voorwaarde voor deelname aan activiteiten. "Het gaat om vertrouwen en veiligheid geven bij de activiteiten" (scoutingleiding Ede). In speeltuinen draagt 'Sportiviteit & Respect' er toe bij dat deelname voor iedereen gezellig en veilig is. "Het is heel belangrijk, het is het doel van het werk. Het is ook vechten tegen de bierkaai. Ik werk er dagelijks hard aan, heb een ideaal en ben gedreven om dat te bereiken. Het streven is gezelligheid en veilig met elkaar spelen" (speeltuinwerker Terneuzen). "Heb dagelijks met het thema te maken. Kwetsbare kinderen kiezen er soms voor om niet te komen als ze zien dat er iemand in de speeltuin aanwezig is die pest en slaat. Dan is het niet veilig genoeg om te spelen" (speeltuinwerker Groot-Ammers). "Zonder respect geen scouting" (scoutingleiding Ede).

3.3 Methoden

De anders-georganiseerde sport stimuleert sportiviteit en respect op verschillende manieren. We noemen een aantal voorbeelden. Een voorbeeld is de Vreedzame Wijk in Utrecht, wat een uitbreiding is op de Vreedzame School. Een Vreedzame School hanteert een pedagogische aanpak waarin kinderen worden gestimuleerd om zich te ontwikkelen in vaardigheden op het gebied van: 1) leren omgaan met conflicten, 2) het dragen van verantwoordelijkheid en 3) zich betrokken voelen bij een gemeenschap. Omdat de school niet de enige pedagogische omgeving is voor kinderen, wordt deze methode nu ook geïntroduceerd bij andere partijen die op wijkniveau werkzaam zijn, zoals sportaanbieders. Met de Vreedzame School als uitgangspunt, wordt in de Vreedzame Wijk door verschillende organisaties dezelfde handswijze gehanteerd waardoor het voor kinderen duidelijk wordt wat van hen verwacht wordt.

In Groningen zijn bestaande en nieuwe initiatieven op het gebied van een sportieve leefstijl gebundeld. Het doel van het project is om elke dag een sportieve activiteit aan te bieden. De sportwerkers gebruiken de B-slimcode die uit vier regels bestaat: respect voor de tegenstander, respect voor je medespeler, respect voor de leiding en respect voor de omgeving.

In Enschede hanteren de buurtsportwerkers vaste regels op basis van een gemeentelijk protocol. Ook veel zwembaden werken met een gedragscode en regels omtrent gewenste gedrag.

De Landelijke Organisatie voor Speeltuinwerk en Jeugdrecreatie NUSO stimuleert via de cursus ‘Spelen met Regels’ speeltuinverenigingen om in samenspraak met de kinderen gedragsregels op te stellen.

Veel organisaties, waaronder Scouting Nederland, bieden opleidingen en cursussen aan op het gebied van ‘Sportiviteit & Respect’. De scouting kent bovendien de ‘wet en belofte’, waarmee een scout belooft zich goed te gedragen.

Samenvatting

Alle sportaanbieders in de wijk geven aan continu met het thema ‘Sportiviteit & Respect’ bezig te zijn. De nadruk bij sportactiviteiten in de wijk ligt bij ‘Respect’. Het respect voor elkaar te hebben vormt de basis voor een veilige sportomgeving waar iedereen met plezier kan sporten en bewegen. De gebruikte methoden richten zich voornamelijk op de manier waarop men met elkaar omgaat.

4 Fair Play

In dit hoofdstuk houden we in eerste instantie de indeling van Fair Play van Steenberg en Vloet (2007) aan. Uit de gesprekken met sportwerkers binnen de anders-georganiseerde sport is echter gebleken dat sportoverstijgende waarden een belangrijke rol spelen bij de activiteiten. Daarom is ook de visie van Buisman (2002) (zie 2.1.1) meegenomen in de vertaalslag van 'Sportiviteit & Respect' van de georganiseerde naar de anders georganiseerde sport.

4.1 Omgang met regels

De omgang met regels is onderverdeeld in geschreven en ongeschreven regels.

4.1.1 Geschreven regels

Binnen de georganiseerde sport bepalen geschreven regels (spelregels) het verloop van een wedstrijd of activiteit. Die regels waarborgen een eerlijk spelverloop.

In de anders-georganiseerde sport hanteren trainers van schoolsportverenigingen en buurtsport- en speeltuinwerkers vaak andere dan de officiële regels van de desbetreffende sport. Zo kunnen speeltijd, afmetingen van het speelveld en aantal deelnemers sterk afwijken. Bovendien spelen vaak verschillende leeftijdscategorieën door elkaar heen. De aanpassingen zijn afhankelijk van de beschikbare ruimte, middelen en de groepssamenstelling. Soms passen begeleiders de spelregels ingrijpend aan, bijvoorbeeld door bij basketbal met één basket te spelen. Of door bij volleybal toe te staan dat spelers de eerste bal vangen. Belangrijke redenen voor aanpassingen van de regels zijn dat iedereen kan meedoen en plezier beleeft aan het spel. "Makkelijk winnen of verliezen is niet wenselijk, hier wordt goed opgelet" (sportbuurtwerker Deventer). "Ik maak groepen op niveau zodat iedereen op z'n eigen niveau kan meedoen" (zwembadleiding Ede). "Oefenstof wordt aangepast aan leeftijd, omgeving, materiaal en niveau van de kinderen. "De kinderen spelen niet gelijk wedstrijden maar leren de sport eerst spelenderwijs zonder te veel regels" (schoolsportverenigingstrainer Rotterdam). De 'afwijkende' regels liggen meestal niet vast, maar zijn bij deelnemers die vaker deelnemen wel bekend. Voorafgaand aan de activiteit legt de begeleider de regels uit. Soms evalueren de deelnemers het spel na afloop. Spelregels garanderen een eerlijk verloop van het spel. De spelbegeleider draagt zorg voor de naleving daarvan.

Veel activiteiten binnen de anders-georganiseerde sport hebben geen wedstrijdelement en zijn niet aan spelregels gebonden. Denk aan instuifzwemmen, speeltoestellen in de speeltuin en diverse scoutingsspelen. In die gevallen spelen

vaak huisregels en/of gedragsregels een belangrijke rol. “De huisregels die we hebben moet je respecteren. Er staat niet in hoe je met elkaar moet omgaan. Dat is soms best wel moeilijk.” (zwembadleiding Groningen.) “Is hier niet echt aan de orde omdat de spelen geen technische spelen zijn zoals voetbal en volleybal” (scoutingwerker Ede).

4.1.2 Ongeschreven regels

Naast geschreven regels kent de sport ook ongeschreven regels. Bij handhaving daarvan spelen sporters ‘in de geest van de regels’. Tussen georganiseerde en anders-georganiseerde sport bestaat weinig verschil ten aanzien van ongeschreven regels. De meest voorkomende ongeschreven regels betreffen het handen schudden voor en na de activiteit en het spel stil leggen bij een blessure van een deelnemer. “Er zijn bij mij ongeschreven regels. Het oppikken verschilt per kind. Sommigen begrijpen het direct en sommige kinderen begrijpen het na een paar keer vertellen nog niet” (sportbuurtwerker Groningen). “Dat het normaal is dat je iemand die valt helpt met opstaan en dan pas weer verder gaat” (sportbuurtwerker Enschede). Er is een groeps cultuur opgebouwd en daardoor worden de omgangsregels bewaakt (scoutingleiding Eindhoven). “Als iemand niet mee kan komen wordt voor elkaar gezorgd. Er zijn wel buitenbeentjes maar geen pispaaletjes” (scoutingleiding Ede).

4.1.3 Inspraak

De inspraak van de deelnemers op de spelregels van activiteiten is wisselend. In veel gevallen bepaalt de begeleiding de regels en past het de regels aan als het spelverloop daarom vraagt, bijvoorbeeld als de krachtsverhouding tussen tegenstanders groot is. “In samenspraak met de deelnemers worden de regels wel bijgesteld. Kijken hoe het de vorige keer is gegaan en dan kijken we of het nu anders of beter kan door de regels te veranderen” (speeltuinwerker Terneuzen). Soms ligt het initiatief bij de kinderen. “Kinderen lossen het zelf wel op. Geen betutteling! (speeltuinwerker Groot-Ammers). “Ik betrek kinderen altijd bij het kiezen van de activiteit. Soms mogen ze ook zelf de regels bepalen. Bijvoorbeeld laatst met honkbal. Dan wordt het totaal een ander spel, maar dat maakt mij niet uit” (sportbuurtwerker Groningen).

In een aantal gevallen is het sportaanbod verankerd in een methodische aanpak zoals de Vreedzame Wijk. Onderdeel van deze werkwijze is de betrokkenheid van de deelnemers, inclusief de afstemming over spelregels. Dit kan er toe leiden dat de oorspronkelijk sport in deze context sterk verandert. Het belangrijkste is echter dat iedereen plezier heeft en zich aan de (bedachte) spelregels houdt. “In het begin

was alles bespreekbaar maar nu heb je een tegenbeweging van we gaan het goed afbakenen. Dit is bespreekbaar en dit niet" (brede schoolcoördinator Utrecht).

4.2 Omgang met elkaar

Dit aandachtsgebied richt zich op de wijze waarop deelnemers binnen de sport met elkaar omgaan. Net als in de georganiseerde sport is in de anders-georganiseerde sport de basis voor Fair Play het accepteren van het gedrag van anderen en het respecteren van beslissingen van de spelleider of scheidsrechter. Ook de reactie van een deelnemer op een fout van een medespeler hoort bij dit aspect.

"Voetballers gebruiken veelvuldig het woord kanker. Toen hebben we een ziekenhuis bezocht. Nu is het een euro in de pot als je het woord kanker gebruikt. Of als homo als scheldwoord wordt gebruikt vraag ik waarom is hij homo? Heeft hij verkering aan je gevraagd?" (schoolsportverenigingstrainer Rotterdam). Een deelnemer kan reageren door te schelden, maar kan ook een positieve benadering kiezen. Een andere medewerker van een schoolsportvereniging geeft een mooi voorbeeld dat past binnen 'omgang met elkaar': "We bevorderen positief gedrag door negatief gedrag te benoemen. Als een speler egoïstisch gedrag vertoont en niet wil overgooien, dan gaan we 9 tegen 1 spelen. Zo laten we hem eerst voelen hoe het is om in je eentje te spelen, maar daarna leggen we uit waarom dit niet leuk is."

Ook andere begeleiders laten weten corrigerend op te treden bij het overschrijden van grenzen in de omgang met anderen. Dit doen zij bijvoorbeeld door waarschuwingen te geven en time-outs toe te passen. In ernstige gevallen sturen zij spelers weg.

4.3 Gelijkheid van kansen op winst

Dit aandachtsgebied binnen Fair Play is volgens de begeleiders van sportactiviteiten niet van toepassing in de anders-georganiseerde sport. Gelijkheid van kansen gaat immers over gelijke mogelijkheden om een wedstrijd te winnen. Binnen de anders-georganiseerde sport speelt dat geen rol omdat de nadruk op participeren ligt en niet op winnen.

4.4 Sportoverstijgende Fair Play

Naast sportspecifieke Fair Play, speelt sportoverstijgende Fair Play een belangrijke rol binnen de anders-georganiseerde sport. Sportoverstijgende Fair Play heeft geen betrekking op de kenmerken van de sport zelf, zoals de spelregels en ongeschreven regels, maar gaat over waarden die boven de sport uitstijgen (Buisman, 2002). Ook in de contextgebonden sport spelen deze sportoverstijgende waarden een belangrijke rol. Deze vorm van sport houdt zich namelijk niet bezig met winnen en presteren, maar streeft ernaar om vooral kinderen met plezier te laten sporten,

ongeacht hun niveau. De pedagogische kant van sportoverstijgende Fair Play bestaat onder andere uit (Buisman, 2002; NOC*NSF, 2008; Steenbergen en Vloet, 2007):

- iedereen de kans geven om te participeren;
- iedereen de kans geven om succes te ervaren;
- elkaar accepteren, bij het spel betrekken en als volwaardige spelpartner mee laten doen;
- iedereen moet zich veilig en op zijn gemak voelen tijdens de activiteit;
- iedereen moet zichzelf kunnen zijn tijdens de activiteit.

Ook de zorg voor het milieu en de gezondheid van de sporters behoren tot de sportoverstijgende waarden. Omdat sportoverstijgende waarden een rol spelen tijdens sportactiviteiten rekenen we deze tot ‘Fair Play’.

De begeleiders van de sportactiviteiten vinden de pedagogische waarde van sportactiviteiten het belangrijkste. Dat iedereen mag meedoen en plezier beleeft, is het uitgangspunt binnen de anders-georganiseerde sport. Dat blijkt uit verschillende reacties: “Iedereen doet mee. Er wordt niemand buitengesloten. Ik vind het belangrijk dat iedereen succes ervaart.” (brede schoolcoördinator Utrecht), “Het belangrijkste is dat iedereen zich bij de scouting veilig voelt” (scoutingleiding), “Het streven is dat iedereen gezellig en veilig bij de speeltuinvereniging kan komen spelen” (speeltuinwerker Terneuzen). Bij het creëren van een ‘pedagogisch klimaat’ spelen de begeleiders van de activiteiten een erg belangrijke rol. Zij zorgen ervoor dat iedereen evenveel kansen heeft om deel te nemen, dat deelnemers succes ervaren en dat ze zich veilig en op hun gemak voelen tijdens de activiteit.

De meest voorkomende manier om een positief pedagogisch klimaat te stimuleren, is door als begeleider het voorbeeld te geven. Deelnemers nemen het gewenste gedrag daardoor over. “Je hoopt dat ze veel van je meenemen. Ik hoop de kids te leren dat het soms ook anders kan. Bijvoorbeeld veel kinderen schreeuwen vaak en kunnen niet meer normaal met elkaar praten” (sportbuurtwerker Groningen). Belangrijk is je eigen positieve, enthousiaste en aanmoedigende gedrag” (scoutingwerker Zwolle). Volgens een aantal begeleiders van sportactiviteiten zijn een uitdagend aanbod en het contact met de deelnemers belangrijke voorwaarden om gewenst gedrag en daarmee een goede sfeer te stimuleren. Ook belonen voor goed gedrag werkt bijvoorbeeld door complimentjes te geven, ‘high fives’ te geven en een duim omhoog te steken. Andere beloningen zijn onder andere: vijf minuten langer doorgaan met de activiteit terwijl de tijd eigenlijk verstreken is, iemand een extra beurt geven bij een spel, een favoriet spel spelen of het spel even stilleggen

om extra aandacht aan het vertoonde positieve gedrag te geven. Door die complimenten ontstaat een goede sfeer en gaan meer deelnemers het gewenste gedrag vertonen en zich eigen maken. Door de nadruk te leggen op het positieve en gewenste gedrag, ervaren de deelnemers bovendien succes. "Vrijwilligers geven complimenten bij goed gedrag en delen ook 'neuzos' uit. Dat is een soort nepgeld waarmee kinderen speelmaterialen kunnen huren. Het gewenste gedrag wordt beloond. Het gaat niet om de 'neuzos' maar om de houding die we willen ontwikkelen" (speeltuinwerker Terneuzen).

Om te zorgen dat iedereen mee kan doen aan een activiteit binnen de anders-georganiseerde sport, dienen de activiteiten open te staan voor verschillende doelgroepen. Uit de praktijkinventarisatie blijkt dat begeleiders oog hebben voor diversiteit. Bij brede school-, buurtsport- en speeltuinactiviteiten houden zij rekening met de voorkeuren van zowel jongens als meisjes. "Beleving van het spel is een groot verschil tussen jongens en meisjes. Bij meisjes gaat het meer om het spel, het samen iets doen. Bij jongens gaat het om de prestatie, het winnen. Weet dat die verschillen er zijn en probeer dit inzicht te geven" (brede schoolcoördinator Utrecht).

Een aantal organisaties vindt het lastig om rekening te houden met etniciteit. Scouting heeft bijvoorbeeld erg weinig allochtone leden. Dat komt onder meer doordat aan de activiteiten hoge kosten zijn verbonden en omdat ook meidengroepen vaak onder leiding van mannen staan. Begeleiders van verschillende etnische afkomst zorgen in het sportbuurtwerkteam ook soms voor stevige onderlinge discussies over de wijze van omgaan met jeugd uit bepaalde etnische groepen. Een zwembadmedewerker gaf aan moeite te hebben met de 'boerkini': "Waarom mogen Islamitische vrouwen wel een boerkini aan, maar anderen geen hemdje tijdens het zwemmen?" Veel allochtonen hebben geen zwemdiploma. Zwembadmedewerkers houden daar rekening mee door tijdens activiteiten meer drijfmiddelen te gebruiken. Een aantal speeltuinverenigingen viert de feestdagen uit verschillende culturen, zoals het Suikerfeest, Sinterklaas en het Iraans nieuwjaarsfeest.

Samenvatting

Fair Play binnen de anders-georganiseerde sport bestaat naast omgaan met regels en omgaan met elkaar, voornamelijk uit sportoverstijgende Fair Play. Het accent ligt minder op het competitie element. De sportmedewerkers hebben veel aandacht voor het bieden van kansen voor iedereen om op een veilige en plezierige manier met de activiteit mee te doen.

5 Respectvol gedrag buiten de activiteit

Tot respectvol gedrag buiten de activiteit rekenen we het gedrag van deelnemers buiten de activiteit om, zonder (merkbaar) invloed op de activiteit. Volgens Steenberg en Vloet (2007) bestaat ‘respectvol gedrag’ uit twee componenten: gedrag in het team of de groep en gedrag binnen de vereniging.

Omdat binnen de anders-georganiseerde contextgebonden sport geen sprake is van vaste teams die in vaste samenstelling trainen en wedstrijden spelen, is het gedrag binnen de groep of het team lastig te omschrijven. Het deelnemersveld verschilt per activiteit. Door het ontbreken van vaste teams, richt ‘respectvol gedrag’ zich binnen de anders-georganiseerde contextgebonden sport op het gedrag van deelnemers buiten de activiteiten om. Denk daarbij aan het gedrag van deelnemers na een sportactiviteit. Daarnaast kunnen kinderen die aan een activiteit op een sportveld hebben meegedaan, deze locatie ook gebruiken om ongeorganiseerd te sporten. Ook zonder begeleiding dienen gebruikers van de veldjes en pleintjes respectvol met elkaar en met de accommodatie om te gaan. Tot respectloos gedrag rekenen we in deze context bijvoorbeeld diefstal, (geluids)overlast en vandalisme.

Sportactiviteiten hebben volgens buurtsportmedewerkers, brede school medewerkers en trainers van schoolsportverenigingen invloed die verder reikt dan de activiteiten. Zowel positief als negatief. “Blij kinderen rennen naar de sportactiviteiten naar buiten” (schoolsportverenigingstrainer Rotterdam). Deelnemers leren tijdens activiteiten met elkaar omgaan en gaan ook daarbuiten met elkaar om. De sfeer van de activiteiten werkt ook door na die activiteiten. “We leren kinderen omgaan en het oplossen van conflicten. Hopelijk nemen kinderen dit ook mee in de buurt” (sportbuurtwerker Utrecht). Ook als deelnemers zelfstandig sporten, zien sportbuurtwerkers de regels van de sportactiviteiten terug. “Je merkt dat de kinderen de regels ook weer meenemen naar andere activiteiten.

Dit zie je bijvoorbeeld terug in een project waar kinderen voor andere kinderen activiteiten organiseren. Je ziet dat ze de regels weer overnemen (sportbuurtwerker Groningen). De gebeurtenissen tijdens een activiteit kunnen ook een negatieve invloed hebben op het gedrag buiten de activiteit: “Als we een conflict tijdens de les niet goed oplossen, dan doen de kinderen dat na de les zelf. Vaak gebeurt dit fysiek” (schoolsportverenigingstrainer Rotterdam). “Sommige kinderen denken dat er zonder begeleiding weer andere regels gelden. Maar ook buiten de activiteiten zal

ik de kinderen blijven aanspreken op dezelfde dingen"(sportbuurtwerker Groningen).

Gedrag buiten de activiteiten speelt een rol binnen de activiteiten. "Kinderen die voor het eerst komen moeten wennen aan de structuur van de activiteiten. Je ziet dat kinderen die al langer deelnemen hierdoor ook weer even terugvallen" (sportbuurtwerker Groningen). "Bij binnenkomst heeft de leiding contact met de jongeren en maakt een praatje. Bij drukke kinderen wordt eerst een inspanning georganiseerd om energie te ontladen. Ook past de begeleiding het spel bij bepaalde weersomstandigheden of onenigheid tussen kinderen aan." (scoutingleiding Zwolle). Als sport-, scouting- en speeltuinmedewerkers op de hoogte zijn van ongewenst gedrag buiten de sportactiviteit, bijvoorbeeld vandalisme of ruzies, brengen ze dat ter sprake. "Als er iets in de buurt is voorgevallen zie je dat jongens het willen uitvechten tijdens de activiteit en elkaar gaan schoppen" (sportbuurtwerker Utrecht). Door het netwerk in de buurt (denk aan jongerenwerk, school, politie en toezichthouders) zijn sportwerkers vaak op de hoogte van het gedrag van deelnemers. Door de opgebouwde relatie met deelnemers is het mogelijk om hen aan te spreken en te beïnvloeden. "We kennen de jeugd heel goed en weten wat er speelt. "We schatten de houding in voor ze de sportkooi in gaan. We houden een praatje vooraf. Bij bijzonderheden wordt er ingegrepen" (speeltuinmedewerker Terneuzen). Zwembadmedewerkers geven aan weinig zicht te hebben op het gedrag van de deelnemers buiten de activiteit en vinden het daarom lastig om hier (vooraf) op in spelen .

Samenvatting

Met respectvol gedrag buiten de activiteit om, wordt het gedrag op of rond de accommodatie of in de buurt bedoeld wanneer er geen activiteit georganiseerd wordt. Sportwerkers in de wijk geven aan dat het gedrag tijdens de activiteit invloed heeft op het gedrag buiten de activiteit en andersom. Dit kan zowel een positieve als een negatieve invloed zijn.

6 Invloedfactoren

Steenbergen en Vloet (2007) hanteren de term ‘grijs gebied’. Om de term in het inventarisatieonderzoek af te bakenen hanteert de NSA de term ‘invloedfactoren’. Invloedfactoren zijn externe factoren die het gedrag van de deelnemers tijdens activiteiten beïnvloeden.

Externe factoren hebben invloed op het gedrag van deelnemers en hun onderlinge omgang. Begeleiders van sportactiviteiten hebben een signaleerfunctie en kunnen op bepaald gedrag inspelen. Bij ongewenst of opvallend gedrag kunnen zij via contact met het betreffende kind proberen te achterhalen wat de oorzaak van dat gedrag is.

De thuissituatie is van grote invloed op het gedrag van kinderen. Naast de samenstelling van het gezin, de onderlinge verhoudingen en de opvoeding speelt de culturele achtergrond een rol. Het is soms erg lastig om inzicht te krijgen in de achtergrond van een kind. Ouders zijn vaak niet tijdens activiteiten aanwezig. “Als iemand het thuis normaal vindt om z’n moeder voor kutwijf uit te schelden dan zal hij dat hier op de playground ook doen. Of staat er een bord dat je niet mag roken op de playground, staat er een ouder onder die dat vrolijk wel doet. Ik spreek ouders hier op aan. Maar het mooiste vind ik als een kind de ouder daarop aanspreekt” (sportbuurtwerker Groningen). De brede school en sommige wijkspororganisaties proberen contact met ouders te zoeken door hen aan te spreken als zij aanwezig zijn of door informatiebriefjes uit te delen.

“Het ‘Vreedzame wijk’ principe betreft ook ouders erbij. Door ouders op verschillende manieren te informeren. Denk aan een nieuwsbrief, workshops, oudergroepen maar ook door wat kinderen mee naar huis brengen” (brede schoolwerker Utrecht). Ook de schoolsituatie, vrienden, de begeleiding van sportactiviteiten, media en in mindere mate de weersomstandigheden en speciale evenementen zoals sinterklaas, kerst en de avondvierdaagse hebben invloed op het gedrag van de deelnemers.

Deelnemers hebben te maken met voorbeeldgedrag, rolmodellen en groepsdynamiek. Deze kunnen het gedrag zowel positief als negatief gedrag beïnvloeden. Bij negatief gedrag hebben deelnemers soms geen alternatieven gezien, zijn ze zich niet bewust van het effect van het getoonde gedrag of worden zij te weinig gecorrigeerd.

De begeleiding probeert een positieve invloed uit te oefenen door het voorbeeld te geven en door open en positief te zijn. “De houding van de medewerkers is besmettelijk en werkt door op andere medewerkers en de kinderen. Het gaat niet om de gereedschap (straffen en belonen) maar om de timmerman. De mens de

methode" (speeltuinwerker Terneuzen). De keuze van de werkvormen en structuren kunnen dat ondersteunen. Samenwerkingsvormen stimuleren bijvoorbeeld positief gedrag. Dit is niet altijd even makkelijk. "Vaak hebben toezichthouders en vrijwilligers van speeltuinen weinig kennis over opvoeden van kinderen. Zij handelen veelal op gevoel. Dit komt niet altijd overeen met de insteek van de begeleiding." (speeltuinwerker Groot-Amers).

Samenvatting

Invloedfactoren zijn externe factoren die het gedrag van de deelnemers tijdens de activiteiten beïnvloeden. Sportwerkers in de wijk geven aan dat voornamelijk de thuissituatie een grote invloed heeft op het gedrag van kinderen. Daarnaast worden ook de schoolsituatie, vrienden, de sportwerkers, media en weersomstandigheden benoemd als invloedfactoren. Door zelf het goede voorbeeld te geven, proberen de sportwerkers het gedrag van kinderen te verbeteren.

7 Behoeften en kansen om ‘Sportiviteit & Respect’ te stimuleren

Naast de inventarisatie van de huidige situatie in de anders-georganiseerde sport, is ook geïnventariseerd wat de behoefte is op het gebied van ‘Sportiviteit & Respect’. Medewerkers binnen de anders-georganiseerde sport hebben aangegeven waar zij mogelijkheden zien in het stimuleren en bevorderen van sportiviteit en respect.

7.1 Interne versterking en draagvlak

Het vergroten van draagvlak voor ‘Sportiviteit & Respect’ binnen de eigen organisatie wordt door buurtsportmedewerkers benoemd als eerste stap die zij moeten zetten in het stimuleren van sportiviteit en respect. Vaak is aandacht voor ‘Sportiviteit & Respect’ op initiatief van de desbetreffende medewerker. De eigen organisatie en gemeente hebben vaak op beleidsmatig gebied weinig aandacht voor het thema ‘Sportiviteit & Respect’. Wanneer de gemeente, organisatie en medewerkers zich inzetten om sportiviteit en respect binnen de organisatie te verbeteren, zal dit volgens hen een groter effect hebben op het gedrag van deelnemers aan de sportactiviteiten. “Als organisatie moet je er achterstaan en vooral de mensen binnen de organisatie moeten er echt achter staan. Je moet andere mensen kunnen overtuigen. Je heb een cursus gevolgd maar dan? Dan begint het pas” (sportbuurtwerker Utrecht). “De bedrijfsleiding zegt niet tegen ons dat we specifiek op sportiviteit en respect moeten letten. Het is meer een vanzelfsprekend iets. Voor een groot deel ligt het bij de betrokkenen maar dat verschilt per persoon. Het zou wel goed zijn om aan het onderwerp gezamenlijk aandacht aan te besteden” (zwembadleiding Ede) Ook medewerkers van de brede school, scouting, zwembad en speeltuinen vinden interne versterking van de organisatie belangrijk. “Ongeveer 60 personen hanteren verschillende normen over wat respect is, afstemming is zeer wenselijk. We denken erover om een cursus te organiseren. Maar veel toezichthouders vinden dit maar niks” (speeltuinwerker Groot-Ammers). “Een grote meerwaarde is het structureel bespreken van gebeurtenissen. Door intern kennis uit te wisselen, leren begeleiders hoe zij een veilige omgeving kunnen creëren om in te sporten en bewegen” (scoutingwerker Eindhoven) “Kennisonwikkeling van de medewerkers en betere afstemming van het gebruik van een methode” (speeltuinmedewerker Terneuzen) “Investeren in de medewerkers en vrijwilligers is een noodzaak want niet ieder heeft van huis uit principes meegekregen om hiermee om te gaan. Mensen moeten zich wel in een kind kunnen verplaatsen. Kunnen nagaan hoe een kind denkt of voelt” (brede schoolcoördinator Utrecht).

Medewerkers van buurtsportactiviteiten, speeltuinverenigingen, schoolsportverenigingen en de scouting geven daarnaast aan behoefte te hebben aan scholing om gedragbeïnvloedende tactieken en -methodieken te leren. Zij hopen daardoor beter om te kunnen gaan met conflicten en diversiteit.

Trainers van schoolsportverenigingen zien kansen om sportiviteit en respect te bevorderen, door in hun eigen lespakket de nadruk meer op de pedagogische kant van het begeleiden van de activiteiten te leggen. Op dit moment ligt de nadruk voornamelijk op sporttechnische aspecten. Vanuit het zwembad komt de suggestie om ook extra personeel aan te stellen. "Laatst hadden we bijna een verdrinkingsgeval. Dit kwam doordat de toezichthouders alleen bezig waren met vervelende jeugd. Een toezichthouder kan zich niet met de beveiliging bezig houden, die moet zorgen dat niemand verdrinkt" (zwembadleiding Groningen).

7.2 Integrale samenwerking

Het opzetten van een samenwerkingsverband met andere maatschappelijke partners in de wijk, wordt ook benoemd als behoefte. Voornamelijk medewerkers van buurtsport, speeltuinverenigingen en zwembaden zien veel perspectief in een integrale aanpak om sportiviteit en respect te stimuleren. Zij willen door samen te werken met andere partijen, uiteindelijk komen tot één methode die het gedrag van deelnemers in de wijk kan bevorderen "Met meerdere samenwerkingpartners kun je meer bereiken en is het mogelijk om vanuit opvoedkundig karakter gedrag te beïnvloeden" (jongerenwerker Deventer).

Deze integrale samenwerking wordt vooral benoemd door medewerkers die werken met de Vreedzame Wijk of BSlim methodiek. Medewerkers die werken met de methode Vreedzame Wijk, hopen dat in de toekomst ook de sport meer betrokken zal worden. "Iedereen moet bekend worden gemaakt met het principe van Vreedzame wijk. Daarbij moeten we ons ook richten op het voortgezet onderwijs en de verenigingen. Ook de oudere jeugd is belangrijk" (sportbuurtwerker Utrecht). Medewerkers die werken met de BSlim methode willen vanuit de sport opgezette methode verspreiden naar andere maatschappelijke organisaties in de wijk. "Het is belangrijk om het onder de aandacht te brengen en het breder te trekken. BSlim is bijvoorbeeld niet bekend bij de sportverenigingen en scholen" (sportbuurtwerker Groningen)

Samenvatting

De behoeften en kansen op het gebied van ‘Sportiviteit & Respect’ die sportwerkers in de wijk aangeven, richten zich voornamelijk op interne versterking en het creëren van draagvlak voor ‘Sportiviteit & Respect’ in de eigen organisatie. Zij geven aan wanneer de gehele organisatie achter het ‘Sportiviteit & Respect’-beleid staan, de effecten van dit beleid groter zullen worden. Daarnaast zien veel sportwerkers kansen in integrale samenwerking met andere maatschappelijke organisaties in de wijk.

8 Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden op basis van de gesprekken conclusies getrokken over 'Sportiviteit & Respect' in de anders-georganiseerde sport. Bovendien worden er aanbevelingen gedaan over hoe een vervolg kan worden gegeven aan dit thema.

8.1 Conclusie

Voor deze inventarisatie is de rol van sportiviteit en respect binnen de activiteiten van de anders-georganiseerde, contextgebonden sport onderzocht.

Hiertoe is de theorie van de georganiseerde sport naast de praktijk van de anders-georganiseerde sport gelegd, waardoor verschillen zichtbaar werden. Waar georganiseerde sport zich voornamelijk richt op de prestatie in de sport, gaat het binnen de anders-georganiseerde sport vooral om participatie en plezier. Dit heeft ook effect op de invulling van het thema 'Sportiviteit & Respect'. In de georganiseerde sport zijn vooral sportspecifieke waarden van belang. Het gaat erom eerlijk te spelen, zodat de besten winnen. De anders-georganiseerde (contextgebonden) sport hecht meer belang aan sportoverstijgende waarden. Het is belangrijk dat iedereen kan meedoen, plezier beleeft aan het spel en zich daarbij veilig voelt. Begeleiders noemen de pedagogische waarde het belangrijkste aspect van de activiteiten.

Om sportiviteit en respect te bevorderen hebben een aantal organisaties een eigen methode ontwikkeld of geeft de begeleider naar eigen inzicht invulling aan het thema. Een grote meerderheid van ondervraagden geeft aan dat zij mogelijkheden of zelfs noodzaak zien in een integrale aanpak om sportiviteit en respect in de wijk te bevorderen. Wanneer verschillende pedagogische contexten dezelfde regels hanteren, biedt dat kinderen duidelijkheid en maken zij zich die regels eerder eigen. Ook geven ondervraagden aan om meer draagvlak voor het thema binnen eigen organisatie te creëren, het bespreken van situaties door middel van intervisie, scholing gedragsbeïnvloeding en aanpassing van het lespakket om meer aandacht op de pedagogische kant van de activiteiten te leggen om te zorgen voor een sociaal veilige omgeving waarin iedereen kan meedoen.

Gezien de aangegeven mogelijkheden en suggesties zijn de methodieken Vreedzame Wijk en BSlim door de integrale aanpak interessant. In de Vreedzame Wijk wordt gewerkt met een integrale aanpak, waarin uiteenlopende organisaties binnen de wijk dezelfde handelswijze hanteren. Kinderen leren er om op een 'vreedzame' manier met elkaar om te gaan. De basisschool is het startpunt en actoren in de wijk zoals sportaanbieders kunnen zich aansluiten bij de methodiek.

Ook het project BSlim in Groningen hanteert een integrale aanpak. Diverse organisaties met sportaanbod in de wijk werken in dit project samen om zoveel mogelijk inwoners de mogelijkheid te bieden om te sporten en te bewegen. Binnen dit project ligt de nadruk niet op ‘Sportiviteit & Respect’. Wel is een gedragscode ontwikkeld die alle samenwerkende organisaties hanteren.

8.2 Aanbevelingen

Deze inventarisatie biedt aanknopingspunten om sportiviteit en respect in de anders-georganiseerde sport te stimuleren. Onderstaande aanbevelingen laten zien op welke manier het thema verder uitgediept kan worden. De aanbevelingen zijn verdeeld in: kennisontwikkeling, kennisverspreiding en kennisimplementatie.

8.2.1 Kennisontwikkeling

Het inventarisatieonderzoek geeft een eerste indicatie van de stand van zaken van het thema ‘Sportiviteit & Respect’ in de anders georganiseerde sport.

Om sportiviteit en respect in de anders-georganiseerde sport te stimuleren is meer kennis nodig. Kennis over aandacht voor het thema in beeldvorming, draagvlak en beleid bij beleidsbepalers en –makers. Verdiepend onderzoek naar beeldvorming en behoefte van sportmedewerkers van verschillende disciplines in de wijk om sportiviteit en respect te stimuleren.

Het samenstellen van een overzicht met huidige effectieve methoden in Nederland maar ook internationaal om sportief gedrag in de anders georganiseerde sport te stimuleren. Succesvolle methodieken uit andere sectoren zoals onderwijs en welzijn vertalen naar de specifieke sportsituatie in de wijk.

8.2.2 Kennisverspreiding

Om de bewustwording en draagvlak bij beleidsbepalers, -makers en uitvoerend kader voor ‘Sportiviteit & Respect’ in de anders georganiseerde sport te stimuleren is kennisverspreiding nodig. Mogelijkheden voor aandacht voor het thema ‘Sportiviteit & Respect’ en het stimuleren van sportiviteit en respect in de anders georganiseerde sport zijn publicaties van onderzoeksresultaten en succesvolle methodieken, een centrale website, activeren van een landelijk kennisnetwerk, organiseren van een congres, workshops en trainingen.

8.2.3 Kennisimplementatie

Met kennis vanuit de onderzoeken, methodieken, pilots en kennisnetwerk etc. volgt de volgende stap om de kennis van ‘Sportiviteit & Respect’ te implementeren binnen de anders-georganiseerde sport. Op basis van de verkregen inzichten zijn handvatten ontwikkeld voor de organisaties die binnen deze context werkzaam zijn. Door middel van gebruiken van de aanwezige kennis, ‘learning by doing’ en/of

procesmatige aanpak op maat kunnen de kunnen de beleidsbepalers, - makers en uitvoerend kader met ‘Sportiviteit & Respect’ aan de slag om op buurtniveau een sociaal veilige omgeving te stimuleren waarin het leuk voor iedereen is om te sportief bezig te zijn en te kunnen genieten van de voordelen die de sportieve activiteiten bieden.

Literatuurlijst

- Bottenburg, M. van, en Schuyt, K. (1996). De maatschappelijke betekenis van sport., Arnhem: NOC*NSF.
- Buisman, A. (2002). Jeugdsport en Fair Play in het Nederlandse sportbeleid van de jaren negentig. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Eekeren, F. van, et. al. (2008). Onderzoek naar de omvang van de anders georganiseerde sport, Utrechtse school voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap (USBO). Utrecht: Nederlandse Sport Alliantie.
- Kearney, A.T (1992), Sport als bron van inspiratie voor onze samenleving. Amsterdam: NOC*NSF.
- Merkel, U., en Tokarski, W. (1996), Racism and xenophobia in European football. Aachen: Meyer und Meyer.
- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (2006). Samen voor Sport. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport.
- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (2008). De kracht van sport. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport.
- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (2010). Wetgevingsoverleg Sport, begroting 2011. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport
- NOC*NSF (2008). Maatschappelijke waarde van sport, (publicatie i/h kader van Olympisch Plan 2028). Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2009). Expertrapport De Nederlandse sport naar een Olympisch niveau. Den Haag: NOC*NSF.
- Sociaal Cultureel Planbureau (2006). Rapportage Sport 2006. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Sociaal Cultureel Planbureau (2007). Een gele kaart voor de sport. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Sociaal Cultureel Planbureau (2008). Weinig over de Schreef. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Sociaal Cultureel Planbureau (2008). Rapportage Sport 2008. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Sociaal Cultureel Planbureau (2010). Rapportage Sport 2010. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Steenbergen, J., et. al. (1998). Waarden en normen in de sport: analyse en beleidsperspectief. Houten: Bohn, Stafleu Van Loghem.
- Steenbergen, J. en Vloet, L. (2007). Fair Play... over de regels en de geest. Deventer: ...daM uitgeverij.
- Tamboer, J. en Steenbergen, J. (2000). Sportfilosofie. Leende: Damon